

Danijela V. Babić*

Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet
Srbija

LINEARNO-PUNKTUALNA SIMULTANOST – OSVRT NA JEDAN TIP REČENICA SA TEMPORALNIM VEZNICIMA *MEDAN/DOK* I *NÄR/KAD(A)* U ŠVEDSKOM I SRPSKOM JEZIKU

Originalan naučni rad
UDC 811.163.41'373.47
UDC 811.113.6'373.47
UDC 811.163.41:811.113.6

Između dveju korelativnih predikacija u rečeničnim kompleksima sa integrisanom vremenskom klauzom (=kompleksi modela $S=\{SR+VR\}$) može se ostvariti temporalni međuodnos tipa linearno-punktualna simultanost, koji podrazumeva koincidiranje jedne imperfektivne i jedne perfektivne punktualne predikacije. Polazeći od linearno-punktualne simultanosti kao tipa temporalnog međuodnosa ostvarenog između korelativnih predikacija jednog broja švedskih i srpskih kompleksa modela $S=\{SR+VR\}$ sa temporalnim veznicima *MEDAN* odnosno *DOK* i *NÄR* odnosno *KAD(A)*, u radu u prvom redu ukazujemo na jedan broj sintaksičko-semantičkih specifičnosti datih kompleksa obaju jezika, te ispitujuemo uticaj pojedinih sintaksičko-semantičkih odlika korelativnih predikacija datih kompleksa na međusobnu komutabilnost temporalnih veznika *MEDAN* i *NÄR* odnosno *DOK* i *KAD(A)*.

Ključne reči: švedski jezik, srpski jezik, vremenska rečenica, linearno-punktualna simultanost, temporalni veznik *MEDAN*, temporalni veznik *DOK*, temporalni veznik *NÄR*, temporalni veznik *KAD(A)*.

1. Linearno-punktualna simultanost

Predmet ispitivanja u radu predstavlja jedan broj švedskih i srpskih složenih rečeničnih kompleksa koje tvore supraordinirana rečenica i jedna vremenska rečenica (kompleksi modela $S=\{SR+VR\}$) u koje je vremenska klauza integrisana posredstvom temporalnih veznika *MEDAN* odnosno *DOK* te *NÄR* odnosno *KAD(A)*, a u kojima se, kao tip temporalnog odnosa između njihovih predikacija, manifestuje linearno-punktualna simultanost.

Kao linearno-punktualnu simultanost označavamo onaj tip temporalnog međuodnosa korelativnih predikacija kompleksa modela $S=\{SR+VR\}$ koji podrazumeva lokalizovanje jedne, punktualne predikacije kompleksa, unutar internog vremenskog okvira kompleksa zadatog drugom, durativnom predikacijom kompleksa, te koincidiranje datih predikacija u jednom delu internog vremenskog okvira kompleksa. Kako se trajanje punktualne predikacije poima kao trenutak, a trajanje durativne predikacije kao period, linearno-punktualna simultanost podrazumeva koincidiranje celokupnog toka punktualne predikacije sa jednim delom toka durativne predikacije, i to onim delom koji se poima kao tačka.

---

* Filološki fakultet, Studentski trg 3, 11000 Beograd, Srbija; e-mail: danijela.babic@fil.bg.ac.rs

Da bi se između korelativnih predikacija kompleksa $S=\{SR+VR\}$ ostvario temporalni međuodnos tipa linearno-punktualna simultanost, nužno je da u kompleksu budu ispunjena dva osnovna sintaksičko-semantička uslova: a) da je temporalni veznik posredstvom kog je vremenska rečenica integrisana u kompleks bilo semantički specifikovan tako da podrazumeva simultanost predikacija, bilo pak semantički nespecificovan tako da ne ometa simultanost predikacija, te b) da su predikacije kompleksa takve prirode da se njihovo koincidiranje može ostvariti u onom delu internog vremenskog okvira kompleksa koji se poima kao tačka.

2. Linearno-punktualna simultanost u švedskim i srpskim kompleksima $S=\{SR+VR\}$ s temporalnim veznicima MEDAN i NÄR odnosno DOK i KAD(A)

Osnovni sintaksičko-semantički uslovi za manifestovanje linearno-punktualne simultanosti mogu biti zadovoljeni u onim kompleksima $S=\{SR+VR\}$ švedskog odnosno srpskog jezika u koje je vremenska rečenica integrisana posredstvom temporalnog veznika MEDAN odnosno DOK¹, te posredstvom temporalnog veznika NÄR odnosno KAD(A).

Švedski temporalni veznik MEDAN i njemu ekvivalentan srpski temporalni veznik DOK semantički su, naime, specifikovani tako da nalažu simultanost korelativnih predikacija kompleksa, podrazumevajući pritom da se trajanje predikacije vremenske rečenice kompleksa (u daljem tekstu: VR-predikacije) poima kao period, tj. da VR-predikacija nosi semantičko obeležje (+)durativnost.² Kako ni švedski temporalni veznik MEDAN ni srpski temporalni veznik DOK ne uslovljavaju istovremeno i specifične temporalne odlike predikacije supraordinirane rečenice kompleksa (u daljem tekstu: SR-predikacije), u kompleksima $S=\{SR+VR\}$ švedskog i srpskog jezika u koje je vremenska rečenica integrisana posredstvom datih temporalnih veznika SR-predikacija može biti punktualna, te se u datim kompleksima obaju jezika može manifestovati linearno-punktualna simultanost.

¹ Baveći se sistemom temporalnih veznika u standardnom srpskom jeziku, Antić (1998: 208) za temporalni veznik DOK navodi sledeće: „Veznik DOK [...], samostalno upotrebljen, može pokrivati i polje temporalne identifikacije i polje temporalne kvantifikacije, ali se zato, pogotovo u savremenom standardnom jeziku, po pravilu, realizuje kombinacija ovoga veznika sa predikacijom odgovarajućeg aspekta za svako semantičko polje. Stoga bi se moglo govoriti zapravo o dva veznika uslovno obeleženih kao DOK₁ i DOK₂. Veznik DOK₁ se odnosi na veznik DOK u kombinaciji sa imperfektivnom predikacijom i značenjem temporalne identifikacije [...], a DOK₂ se odnosi na veznik DOK u kombinaciji sa perfektivnom predikacijom i značenjem temporalne kvantifikacije.“. Napominjemo stoga da u ovom radu govorimo o temporalnom vezniku DOK u značenju DOK₁, tj. u onom njegovom značenju u kome on pokriva polje temporalne identifikacije, koje podrazumeva lokalizovanje supraordinirane predikacije kompleksa $S=\{SR+VR\}$ u vremenu.

² U *Svenska akademien grammatik* (u daljem tekstu: SAG), najrelevantnijoj gramatici savremenog švedskog jezika, temporalni veznik MEDAN uvršten je tako u veznike koji iskazuju tzv. poängterad samtidighet tj. „naglašenu simultanost“ (v. Teleman, Hellberg, & Andersson, 1999: 599), dok Zorihina-Nilson, govoreći o sredstvima izražavanja simultanosti u švedskom jeziku, za dati temporalni veznik navodi sledeće: „Союз *medan* является одним из самых частотных союзов одновременности в шведском языке. [...] Действие придаточного предложения неопредельно и выражено всегда *дуративным* глаголом.“ (Зорихина-Нильссон, 2009: 394).

Švedski temporalni veznik NÄR i njemu ekvivalentan srpski temporalni veznik KAD(A) spadaju pak u tzv. semantički nespecificovane temporalne veznike, tj. predstavljaju temporalne veznike semantički specificovane samo u tom smislu da između korelativnih predikacija kompleksa $S=\{SR+VR\}$ uspostavljaju temporalni međuodnos, ne specificujući pritom i tip datog temporalnog međuodnosa i ne uslovljavajući specifične temporalne odlike korelativnih predikacija kompleksa.³ U kompleksima $S=\{SR+VR\}$ švedskog odnosno srpskog jezika u koje je vremenska rečenica integrisana posredstvom temporalnog veznika NÄR odnosno temporalnog veznika KAD(A) može se stoga manifestovati linearno-punktualna simultanost.

Manifestovanje linearno-punktualne simultanosti u švedskim kompleksima $S=\{SR+VR\}$ sa temporalnim veznicima MEDAN i NÄR, te i u njima ekvivalentnim srpskim kompleksima $S=\{SR+VR\}$ sa temporalnim veznicima DOK i KAD(A), uočavamo tako u sledećim odabranim primerima⁴:

- kompleksi sa temporalnim veznikom MEDAN / DOK:

(1) Han gick ut MEDAN det ännu var mörkt. (NG, 1986:111)⁵
Izašao je DOK je još uvek bio mrak.

(2) Maria försvann MEDAN Lasse sov. (SAG, 1999:598)
Marija je nestala DOK je Lase spavao.

(3) Fuxen upptäckte honom MEDAN han ännu var på vägen. (NFVB, 2004:124)
Fuksen ga je otkrila DOK je on još uvek bio na putu.

(4) Wallander nickade MEDAN han skrev. (KORP)
Valander klimnu glavom DOK je pisao.

(5) MEDAN hon betraktade den dammiga sommargrönskan mellan de grå huskropparna dog Emma Lewandowska. (SPEGELN, 1997:106)
DOK je ona posmatrala prašnjavo letnje zelenilo između sivih fasada, Ema Levandovska je umrla.

(6) MEDAN hon pratade somnade Mikael, lika plötsligt som om han hade svimmat. (Larsson, 2005:451)

3 U SAG (Teleman et al., 1999: 597) napominje se tako da se švedski temporalni veznik NÄR u zavisnosloženim rečenicama koriste nezavisno od toga da li je predikacija glavne odnosno zavisne rečenice durativna ili punktualna, dok Zorihina-Nilson navodi da NÄR predstavlja najuniverzalniji švedski temporalni veznik, budući da se on može kombinovati sa značenjima anteriornosti, simultanosti i posteriornosti (Зорихина-Нильссон, 2009: 377, 378).

4 Napominjemo da date komplekse švedskog odnosno srpskog jezika kontrastiramo, te da ovde navedeni primeri srpskih kompleksa predstavljaju prevodne ekvivalente navedenih švedskih kompleksa.

5 Detaljne podatke o izvorima iz kojih su primeri ekscerpirani navodimo na kraju rada.

DOK je govorila, Mikael utonu u san, naglo – kao da se onesvestio. (Lašon, 2009:399)

(7) MEDAN Mikael betalade räkningen satte Lisbeth på sin mobiltelefon [...] (Larsson, 2005:470)

DOK je Mikael plaćao račun, Lizbet je uključila mobilni telefon [...] (Lašon, 2009:416)

(8) MEDAN jag pratade kom jag på en sak. (KORP)

DOK sam pričala, nešto mi je sinulo.

(9) MEDAN alla andra letade efter sina platser reste sig Hugo. (KORP)

DOK su svi ostali tražili svoja mesta, Hugo ustade.

(10) MEDAN hon hårdhänt lyfte upp honom i armarna såg hon att polskan hade spillt tabletter över hela golvet. (SPEGELN, 1997:106)

DOK ga je odlučno dizala u naručje, primetila je da je Poljakinja prosula tablete svuda po podu.

- kompleksi sa temporalnim veznikom NÄR / KAD(A):

(11) Pappa kom NÄR hon sov. (SAG, 1999:256)

Tata je došao KAD je ona spavala.

(12) Det började skymma NÄR jag gick över gården mot portvalvet [...] (SPEGELN, 1997:116)

Počelo je da se smrkava KAD sam preko dvorišta išla ka lučnom ulazu [...]

(13) NÄR jag badade ringde telefonen. (+46, 1997:212)

KAD sam se kupala, telefon je pozvonio.

(14) Pappa kom NÄR hon skulle gå ut. (SAG, 1999:257)

Tata je došao KAD je ona trebalo da izađe.

(15) NÄR Oskar skulle smaka på soppan hittade han en fluga i tallriken. (+46, 1997:212)

KAD je Oskar hteo da proba supu, pronašao je muvu u tanjiru.

(16) NÄR han kom ut i korridoren stod kvinnan vid pulpeten. (NFVB, 2004:92)

KAD je izašao u hodnik, žena je stajala za sekreterom.

(17) NÄR han kom ut i köket satt flickan i mammas knä. (NFVB, 2004:105)

KAD je izašao u kuhinju, devojčica je sedela u maminom krilu.

(18) NÄR Mikael hade åkt in i fängelse i mitten av mars hade snön fortfarande legat tung över landskapet. (Larsson, 2005:286)

KAD je Mikael sredinom marta otišao u zatvor, još je posvuda bio dubok sneg.
(Lašon, 2009:250)

(19) NÄR de träffades arbetade han på läns museet. (SPEGELN, 1997:190)
KADA su se upoznali, on je radio u oblasnom muzeju.

(20) Jag var femton eller sexton år NÄR jag en dag fick syn på en annons i ortstidningen. (BUBF, 1986:109)
Imao sam petnaest ili šesnaest godina KAD sam jednog dana ugledao oglas u lokalnim novinama.

Kako odabrani primeri svedoče, linearno-punktualna simultanost manifestuje se u onim švedskim kompleksima $S=\{SR+VR\}$ sa temporalnim veznicima MEDAN i NÄR, te i u njima ekvivalentnim srpskim kompleksima sa temporalnim veznicima DOK i KAD(A), u kojima jednu od korelativnih predikacija kompleksa odlikuje (+)durativnost i (-)ograničenost u vremenu, a drugu predikaciju (-)durativnost i (+)ograničenost u vremenu. U datim se kompleksima linearno-punktualna simultanost manifestuje, dakle, ako jedna od korelativnih predikacija predstavlja imperfektivnu predikaciju, a druga predikacija predstavlja perfektivnu punktualnu predikaciju. Imperfektivna predikacija po prirodi stvari predstavlja pritom onu predikaciju kompleksa odgovornu za definisanje internog vremenskog okvira kompleksa, tj. za izdvajanje onog odseka na vremenskoj osi u kome se druga, perfektivna punktualna predikacija realizuje; imperfektivna predikacija predstavlja tako svojevrsnu „vremensku pozadinu“ za manifestovanje perfektivne punktualne predikacije kompleksa $S=\{SR+VR\}$.

Imperfektivnost jedne predikacije i perfektivnost punktualnog tipa druge predikacije kompleksa $S=\{SR+VR\}$ ne predstavlja, međutim, dovoljan uslov za to da se u kompleksima $S=\{SR+VR\}$ švedskog odnosno srpskog jezika sa temporalnim veznicima MEDAN odnosno DOK i NÄR odnosno KAD(A) manifestuje linearno-punktualna simultanost. Ako je, naime, u kompleksima ovoga tipa perfektivna punktualna predikacija negirana, između korelativnih predikacija kompleksa ostvaruje se drugačiji temporalni međuodnos – budući da negacija punktualne predikacije signalizira odsustvo realizacije date predikacije, negirana punktualna predikacija implicira zapravo afirmativnu imperfektivnu predikaciju koja u celini svog toka koincidira sa tokom druge, imperfektivne predikacije kompleksa, te se između predikacija uspostavlja temporalni međuodnos potpune simultanosti (upor. npr.: (2) *Maria försvann MEDAN Lasse sov. / Marija je nestala DOK je Lase spavao* i *Maria försvann inte (⇒ var närvarande) MEDAN Lasse sov. / Marija nije nestala (⇒ je bila tu) DOK je Lase spavao*, odnosno (11) *Pappa kom NÄR hon sov. / Tata je došao KAD je ona spavala* i *Pappa kom inte (⇒ var borta) NÄR hon sov. / Tata nije došao (⇒ je bio odsutan) KAD je ona spavala.*).

Da bi se u švedskim kompleksima $S=\{SR+VR\}$ sa temporalnim veznicima MEDAN i NÄR i u njima ekvivalentnim srpskim kompleksima sa temporalnim veznicima DOK i KAD(A) manifestovala linearno-punktualna simultanost, nužno je stoga da jedna od korelativnih predikacija predstavlja afirmativnu perfektivnu punktualnu predikaciju, a druga predikacija (afirmativnu ili negiranu)⁶ imperfektivnu predikaciju.

Kako na osnovu odabranih primera takođe zapažamo, u datim švedskim kompleksima $S=\{SR+VR\}$ sa temporalnim veznikom MEDAN te u njima ekvivalentnim srpskim kompleksima $S=\{SR+VR\}$ sa temporalnim veznikom DOK, obavezno je imperfektivna VR-predikacija (v. npr. (1) *Han gick ut MEDAN det ännu var mörkt. / Izašao je DOK je još uvek bio mrak.*; (2) *Maria försvann MEDAN Lasse sov. / Marija je nestala DOK je Lase spavao.*, i dalje zaključno sa (10)). Budući da je obavezna imperfektivnost upravo VR-predikacije u datim kompleksima uslovljena semantičkom specifikovanošću temporalnog veznika MEDAN odnosno DOK, i u švedskim kompleksima sa temporalnim veznikom MEDAN i u njima ekvivalentnim srpskim kompleksima sa temporalnim veznikom DOK, linearno-punktualna simultanost manifestuje se kroz koicidiranje imperfektivne VR-predikacije i afirmativne perfektivne punktualne SR-predikacije.

U švedskim kompleksima $S=\{SR+VR\}$ sa temporalnim veznikom NÄR i u njima ekvivalentnim srpskim kompleksima $S=\{SR+VR\}$ sa veznikom KAD(A), linearno-punktualna simultanost može se, međutim, manifestovati kroz koicidiranje imperfektivne VR-predikacije i afirmativne perfektivne punktualne SR-predikacije (kakav je slučaj u primerima (11)–(15)), te kroz koicidiranje afirmativne perfektivne punktualne VR-predikacije i imperfektivne SR-predikacije (kako beležimo u primerima (16)–(20)). Švedski i srpski kompleksi $S=\{SR+VR\}$ sa temporalnim veznikom NÄR odnosno KAD(A) u kojima se manifestuje linearno-punktualna simultanost specifični su, dakle, po tome što u njima i VR-predikacija i SR-predikacija mogu imati imperfektivno aspekatsko značenje, te odgovarati za definisanje internog vremenskog okvira kompleksa u kome se druga, perfektivna punktualna predikacija kompleksa realizuje. Ako, naime, uporedimo primere poput (11) *Pappa kom NÄR hon sov. / Tata je došao KAD je ona spavala*, i (19) *NÄR de träffades arbetade han på läns museet. / KADA su se upoznali, on je radio u oblasnom muzeju*, uočavamo da u prvom kompleksu imperfektivna VR-predikacija definiše vremenski okvir u kome se realizuje perfektivna punktualna SR-predikacija, dok pak u drugom kompleksu imperfektivna SR-predikacija definiše vremenski okvir u kome se realizuje perfektivna

⁶ Istinosni modalitet imperfektivne predikacije u datim kompleksima nema uticaja na temporalni međuodnos predikacija budući da u njima i afirmativna i negirana imperfektivna predikacija impliciraju predikaciju imperfektivnog aspekatskog značenja (upor. npr. *Pappa kom när hon sov (⇒ när hon inte var vaken). / Tata je došao kad je ona spavala (⇒ kad ona nije bila budna.)*; *Pappa kom när hon inte sov (⇒ när hon var vaken). / Tata je došao kad ona nije spavala (⇒ kad je ona bila budna)*).

punktualna VR-predikacija. Kako u datim tipovima kompleksa obaju jezika jedna afirmativna perfektivna punktualna predikacija (SR- odnosno VR-predikacija) koincidira sa delom toka jedne imperfektivne predikacije (VR- odnosno SR-predikacije), i to onim delom koji se poima kao tačka, u njima se linearno-punktualna simultanost manifestuje nezavisno od toga koja predikacija odgovara za definisanje internog vremenog okvira kompleksa.

2.1. Imperfektivna VR-predikacija i perfektivna punktualna SR-predikacija – kompleksi sa temporalnim veznicima MEDAN i NÄR odnosno DOK i KAD(A)

U kompleksima $S=\{SR+VR\}$ švedskog odnosno srpskog jezika sa temporalnim veznikom NÄR odnosno KAD(A) linearno-punktualna simultanost može se, kako smo videli, manifestovati bilo kroz koincidiranje imperfektivne SR-predikacije sa afirmativnom perfektivnom punktualnom VR-predikacijom, bilo kroz koincidiranje imperfektivne VR-predikacije sa afirmativnom perfektivnom punktualnom SR-predikacijom. U potonjem tipu datih kompleksa, korelativne predikacije nose, dakle, istovrsne osnovne temporalne sintaksičko-semantičke odlike kao i korelativne predikacije švedskih odnosno srpskih kompleksa $S=\{SR+VR\}$ sa temporalnim veznikom MEDAN odnosno DOK u kojima se manifestuje linearno-punktualna simultanost (upor. (11)–(15) i (1)–(10)). U onim švedskim i srpskim kompleksima $S=\{SR+VR\}$ sa temporalnim veznikom NÄR odnosno KAD(A) u kojima se linearno-punktualna simultanost manifestuje zahvaljujući koincidiranju imperfektivne VR-predikacije i afirmativne perfektivne punktualne SR-predikacije, temporalni veznik NÄR odnosno KAD(A) stoga je u načelu komutabilan sa temporalnim veznikom MEDAN odnosno DOK tako da zamena veznika ne remeti temporalni međuodnos predikacija kompleksa.⁷ Mogućnost zamene temporalnog veznika NÄR odnosno KAD(A) temporalnim veznikom MEDAN odnosno DOK u datim kompleksima obaju jezika možemo tako ilustrovati sledećim primerima: (11) *Pappa kom NÄR hon sov. / Tata je došao KAD je ona spavala.* → *Pappa kom MEDAN hon sov. / Tata je došao DOK je ona spavala.*; (13) *NÄR jag badade ringde telefonen. / KAD sam se kupala, telefon je pozvonio.* → *MEDAN jag badade ringde telefonen. / DOK sam se kupala, telefon je pozvonio.* Da komutabilnost veznika NÄR odnosno KAD(A) i veznika MEDAN odnosno DOK ovde zapravo važi u oba smera, tj. da je i u švedskim odnosno srpskim kompleksima $S=\{SR+VR\}$ sa temporalnim veznikom MEDAN odnosno DOK u kojima se manifestuje linearno-punktualna simultanost, dati temporalni veznik u načelu komutabilan sa temporalnim veznikom NÄR odnosno

⁷ Usled toga što date temporalne veznike odlikuju različite semantičke karakteristike (te je u kompleksima s veznikom NÄR/KAD(A) u fokusu značenje *SR-predikacija ONDA KADA VR-predikacija*, dok je u kompleksima s veznikom MEDAN/DOK u fokusu značenje *SR-predikacija U TOKU VR-predikacije*), zamena veznika NÄR odnosno KAD(A) veznicima MEDAN odnosno DOK nužno dovodi do određenih semantičkih promena u datim kompleksima; date semantičke promene ne odražavaju se, međutim, na temporalno ustrojstvo predikacija u kompleksima.

KAD(A), potvrđuju sledeći izdvojeni primeri: (1) *Han gick ut MEDAN det ännu var mörkt. / Izašao je DOK je još uvek bio mrak.* → *Han gick ut NÄR det ännu var mörkt. / Izašao je KAD je još uvek bio mrak.*; (8) *MEDAN jag pratade kom jag på en sak. / DOK sam pričala, nešto mi je sinulo.* → *NÄR jag pratade kom jag på en sak. / KAD sam pričala, nešto mi je sinulo.*

Jedan broj zabeleženih primera svedoči, međutim, o tome da se međusobna komutabilnost veznika NÄR odnosno KAD(A) i MEDAN odnosno DOK ne može se smatrati aktuelnom u svim švedskim odnosno srpskim kompleksima u koje je vremenska rečenica integrisana posredstvom datih veznika, a u kojima se linearno-punktualna simultanost ostvaruje kroz koincidiranje imperfektivne VR-predikacije sa perfektivnom punktualnom SR-predikacijom. Tako je u kompleksima poput (14) *Pappa kom NÄR hon skulle gå ut. / Tata je došao KAD je ona trebalo da izađe*, odnosno (15) *NÄR Oskar skulle smaka på soppan hittade han en fluga i tallriken. / KAD je Oskar hteo da proba supu, pronašao je muvu u tanjiru*, mogućnost zamene temporalnog veznika NÄR odnosno KAD(A) temporalnim veznikom MEDAN odnosno DOK upitna usled specifičnih sintaksičko-semantičkih odlika njihovih predikacija. U kompleksima ovog tipa, naime, VR-predikacija švedskih kompleksa uobičajeno je sastavljena po modelu semikopulativni modalni glagol *ska* (=trebati) + punoznačni glagol⁸, a u srpskim kompleksima po (sintaksičko-semantički ekvivalentnom) modelu semikopulativni modalni glagol *trebati / hteti* + punoznačni glagol, usled čega se predikaciji pripisuje značenje pripreme faze za realizaciju situacije iskazane njenim punoznačnim glagolom, dok se pak situacija iskazana njenim punoznačnim glagolom predstavlja kao nerealizovana usled realizacije SR-predikacije. Švedski temporalni veznik MEDAN i njegov srpski ekvivalent DOK po pravilu se ne kombinuju sa predikacijama takvih sintaksičko-semantičkih odlika, te se u kompleksima ovog tipa mogućnost zamena temporalnog veznika NÄR odnosno KAD(A) temporalnim veznikom MEDAN odnosno DOK bez posledica po temporalno ustrojstvo njihovih predikacija, ili pak po gramatičnost kompleksa, po pravilu ne smatra aktuelnom⁹ (upor. tako (14) *Pappa kom NÄR hon skulle gå ut. / Tata je došao KAD je ona trebalo da izađe.* → *?Pappa kom MEDAN hon skulle gå ut. / ?Tata je došao DOK je ona trebalo da izađe*; (15) *NÄR Oskar skulle smaka på soppan hittade han en fluga i tallriken. / KAD je Oskar hteo da proba supu, pronašao je muvu u*

⁸ Odabrani švedski kompleksi ovog tipa (primeri (16)–(18)) lokalizovani su u vremenskoj sferi prošlost, te se modalni glagol *ska* u njihovoj VR-predikaciji javlja u svom preteritalnom finitnom obliku *skulle*.

⁹ Na nemogućnost zamene temporalnog veznika KAD(A) temporalnim veznikom DOK u srpskim kompleksima ovog tipa ukazala je I. Antičić, ispitujući mogućnost zamene temporalnog veznika KAD(A) temporalnim veznikom DOK u rečenicama „sa perfektivnom punoznačnom predikacijom temporalno determinisanom klauzom s predikacijom sastavljenom po modelu semikopulativni modalni glagol + punoznačni glagol“ i konstatujući pritom da primeri koje je podvrgla analizi „ukazuju na to da veznik KAD(A) u takvom rečeničnom modelu nije komutabilan s veznikom DOK [...]“ (v. Antičić, 2001:105).

tanjiru. → *MEDAN Oskar skulle smaka på soppan hittade han en fluga i tallriken. / *DOK je Oskar hteo da proba supu, pronašao je muvu u tanjiru.

Da specifične sintaksičko-semantičke odlike predikacija kompleksa ovog tipa mogu uslovljavati i mogućnost zamene temporalnog veznika MEDAN odnosno DOK temporalnim veznikom NÄR odnosno KAD(A) svedoči npr. kompleks (10) *MEDAN hon hårdhänt lyfte upp honom i armarna såg hon att polskan hade spillt tabletter över hela golvet. / DOK ga je odlučno dizala u naručje, primetila je da je Poljakinja prosula tablete svuda po podu.* U datom švedskom kompleksu, naime, okosnicu VR-predikacije predstavlja frazalni glagol *lyfta upp* koji na leksičkom nivou iskazuje perfektivnu situaciju „podići“. Pod uticajem pak temporalnog veznika MEDAN (DOK), koji nalaže kombinovanje sa imperfektivnom VR-predikacijom, u VR-predikaciji čiju okosnicu čini perfektivni frazalni glagol aktualizuje se njegovo izvedeno, kontekstom uslovljeno imperfektivno aspekatsko značenje, te data VR-predikacija nosi imperfektivno aspekatsko značenje (o čemu svedoči i srpski prevodni ekvivalent švedskog kompleksa (10)). U kompleksima pak sa temporalnim veznikom NÄR (KAD(A)), a usled semantičke nespecificovanosti datog temporalnog veznika, u VR-predikaciji čiju okosnicu čini perfektivni frazalni glagol po pravilu se aktualizuje primarno aspekatsko značenje frazalnog glagola, te data VR-predikacija nosi perfektivno aspekatsko značenje. Zamena temporalnog veznika MEDAN (DOK) temporalnim veznikom NÄR (KAD(A)) u švedskim kompleksima u kojima se manifestuje linearno-punktualna simultanost, a u kojima okosnicu VR-predikacije čini perfektivni frazalni glagol, uzrokuje stoga promenu u temporalnom međudnosu korelativnih predikacija – usled toga što VR-predikacija na taj način dobija perfektivno „čitanje“, SR-predikacija doživljava se kao predikacija koja za njom sledi u vremenu, te se između korelativnih predikacija kompleksa uspostavlja temporalni međudnos tipa posteriornost: *MEDAN hon hårdhänt lyfte upp honom i armarna såg hon att polskan hade spillt tabletter över hela golvet. / DOK ga je odlučno dizala u naručje, primetila je da je Poljakinja prosula tablete svuda po podu.* → *NÄR hon hårdhänt lyfte upp honom i armarna såg hon att polskan hade spillt tabletter över hela golvet. / KAD ga je odlučno podigla u naručje, primetila je da je Poljakinja prosula tablete svuda po podu.* Zamena temporalnog veznika MEDAN (DOK) temporalnim veznikom NÄR (KAD(A)) u švedskim kompleksima u kojima se manifestuje linearno-punktualna simultanost, a u kojima okosnicu VR-predikacije čini perfektivni frazalni glagol, nije, dakle, moguća bez posledica po temporalni međudnos njihovih korelativnih predikacija.¹⁰

¹⁰ Napominjemo da je u srpskom ekvivalentu analiziranog švedskog kompleksa (10) mogućnost zamene temporalnog veznika DOK veznikom KAD(A) aktuelna bez posledica po temporalni međudnos njegovih predikacija (upor. *DOK ga je odlučno dizala u naručje, primetila je da je Poljakinja prosula tablete svuda po podu.* → *KADA ga je odlučno dizala u naručje, primetila je da je Poljakinja prosula tablete svuda po podu.*), zahvaljujući tome što srpski jezik poznaje kategoriju glagolskog vida, te većinu glagolskih leksema srpskog jezika odlikuje inherentno

Izneta zapažanja o švedskim odnosno srpskim kompleksima $S=\{SR+VR\}$ u kojima se linearno-punktualna simultanost manifestuje zahvaljujući koincidiranju imperfektivne VR-predikacije i afirmativne perfektivne punktualne SR-predikacije možemo sumirati na sledeći način: linearno-punktualna simultanost koja podrazumeva koincidiranje imperfektivne VR-predikacije sa afirmativnom perfektivnom punktualnom SR-predikacijom, manifestuje se u kompleksima $S=\{SR+VR\}$ švedskog odnosno srpskog jezika u koje je vremenska rečenica integrisana posredstvom temporalnog veznika MEDAN odnosno DOK, te u jednom broju kompleksa obaju jezika u koje je vremenska rečenica integrisana posredstvom temporalnog veznika NÄR odnosno KAD(A). Budući da korelativne predikacije datih kompleksa u obama jezicima nose istovrsne bazične temporalne odlike (VR-predikacija je imperfektivna, SR-predikacija predstavlja perfektivnu punktualnu predikaciju), temporalni veznici MEDAN odnosno DOK i NÄR odnosno KAD(A) u datim kompleksima načelno su međusobno komutabilni bez posledica po temporalno ustrojstvo korelativnih predikacija kompleksa. Kako pak u jednom broju datih kompleksa međusobna komutabilnost veznika MEDAN odnosno DOK i NÄR odnosno KAD(A) nije aktuelna uprkos istovrsnosti bazičnih temporalnih odlika njihovih korelativnih predikacija, zaključujemo da imperfektivnost VR-predikacije i perfektivnost punktualnog tipa SR-predikacije u datim kompleksima predstavlja nužan, ali ne i dovoljan uslov za međusobnu komutabilnost temporalnih veznika MEDAN odnosno DOK i NÄR odnosno KAD(A), te da jedan broj drugih sintaksičko-semantičkih odlika – koje se u prvom redu ogledaju u specifičnim sintaksičko-semantičkim odlikama njihovih korelativnih predikacija – u datim kompleksima uslovljava međusobnu komutabilnost temporalnih veznika MEDAN odnosno DOK i NÄR odnosno KAD(A).¹¹

2.2. Imperfektivna SR-predikacija i perfektivna punktualna VR-predikacija – kompleksi sa temporalnim veznikom NÄR odnosno KAD(A)

Linearno-punktualna simultanost koja podrazumeva koincidiranje imperfektivne SR-predikacije i afirmativne perfektivne punktualne VR-predikacije manifestuje se, kako smo na osnovu primera (16)–(20) videli, u jednom broju švedskih odnosno srpskih kompleksa

---

nedvosmisleno aspekatsko značenje na koje sintaksičko okruženje nema uticaja. Da i u pojedinim srpskim kompleksima $S=\{SR+VR\}$ u kojima se ostvaruje koincidiranje imperfektivne VR-predikacije sa afirmativnom perfektivnom punktualnom SR-predikacijom zamena temporalnog veznika DOK temporalnim veznikom KAD(A) može pak imati posledice po temporalni međuodnos njihovih korelativnih predikacija (te u tom smislu biti neaktuelna), svedoče kompleksi datog tipa u kojima okosnicu VR-predikacije čine tzv. dvovidski glagoli; upor. tako npr. kompleks *Došao je DOK smo ručali*, u kome se manifestuje linearno-punktualna simultanost, i *Došao je KAD smo ručali*, gde se temporalni međuodnos predikacija može tumačiti dvojako, tj. kao linearno-punktualna simultanost: *Došao je KAD=DOK smo ručali*, odnosno posteriornost: *Došao je KAD=NAKON ŠTO smo ručali*.)

¹¹ Zbog ograničenog prostora u radu nismo u mogućnosti da se osvrnemo i na one komplekse ovog tipa čije određene druge sintaksičko-semantičke odlike (poput prisustva semantičkog obeležja (+)frekvencija, eksplicitanog koreferentnog lokalizatora i sl.) blokiraju međusobnu komutabilnost datih temporalnih veznika. Upućujemo zato na ispitivanje komutabilnosti temporalnih veznika DOK i KAD(A) u zavisnosti od različitih sintaksičko-semantičkih odlika srpskih kompleksa sa datim veznicima koje je sprovedeno u Antonić, 2001: 94–97 i 104–106.

$S=\{SR+VR\}$ u koje je vremenska rečenica integrisana posredstvom temporalnog veznika NÄR odnosno KAD(A). Baveći se ovim tipom srpskih kompleksa modela $S=\{SR+VR\}$, Antić (2001: 101) ističe sledeće: „Ako posmatramo relaciju dve predikacije u ovakvim formama, onda se imperfektivna rečenična predikacija može interpretirati kao vremenski okvir za subordiniranu predikaciju. To, zapravo, znači da je rečenična predikacija ovde temporalno identifikovana predikacijom koja je kraćeg trajanja u vremenu, odnosno smeštena je u vremenski odsek kraći no što je njeno celokupno trajanje, što implicira istovremeno i njenu anteriornost, i njenu posteriornost u pojedinim segmentima u odnosu na determinatornu predikaciju. Međutim, bez obzira na to, značenje simultanosti ostaje primarno, jer ovde nije, očigledno, cilj da se odredi mesto na vremenskoj osi za svaki segment rečenične predikacije, već samo za jedan od njenih segmenata.”

U srpskim kompleksima $S=\{SR+VR\}$ datog tipa, te i u njima ekvivalentnim švedskim kompleksima $S=\{SR+VR\}$, usled koincidiranja jedne imperfektivne i jedne afirmativne perfektivne punktualne predikacije, manifestuje se, dakle, linearno-punktualna simultanost, bez obzira na određene druge specifičnosti temporalnog međuodnosa njihovih predikacija. Kako se pak u datim kompleksima linearno-punktualna simultanost manifestuje upravo kroz koincidiranje perfektivne punktualne VR-predikacije i imperfektivne SR-predikacije, ovi kompleksi pokazuju izvesne specifičnosti u odnosu na prethodno razmatrane komplekse.

Budući da u prethodno razmatranim švedskim i srpskim kompleksima $S=\{SR+VR\}$ koincidiraju perfektivna punktualna SR-predikacija i imperfektivna VR-predikacija, te VR-predikacija predstavlja vremenski okvir u kome je SR-predikacija lokalizovana, u datim se kompleksima značenje *KADA SR-predikacija?* manifestuje bilo kao *SR-predikacija U TOKU VR-predikacije* (kakav je slučaj u kompleksima sa temporalnim veznikom MEDAN odnosno DOK), bilo pak kao *SR-predikacija ONDA KADA VR-predikacija* (kao u kompleksima sa temporalnim veznikom NÄR odnosno KAD(A)). U kompleksima $S=\{SR+VR\}$ pak u kojima se linearno-punktualna simultanost manifestuje kroz koincidiranje perfektivne punktualne VR-predikacije i imperfektivne SR-predikacije, SR-predikacija je ta koja definiše vremenski okvir u kome je lokalizovana druga predikacija kompleksa, te ona predstavlja svojevrsnu vremensku pozadinu za realizaciju punktualne VR-predikacije. Pogledamo li tako komplekse poput (20) *Jag var femton eller sexton år NÄR jag en dag fick syn på en annons i ortstidningen. / Imao sam petnaest ili šesnaest godina KAD sam jednog dana ugledao oglas u lokalnim novinama*, te (16) *NÄR han kom ut i korridoren stod kvinnan vid pulpeten. / KAD je izašao u hodnik, žena je stajala za sekreterom*, uočavamo da SR-predikacija u njima iskazuje situaciju koja bi se mogla okarakterisati kao „važeca” ili pak kao „zatečena” u trenutku realizacije njihovih VR-predikacija. Kako u datim kompleksima SR-predikacija

iskazuje, dakle, situaciju koja je već u toku onda kada dođe do realizacije punktualne VR-predikacije, u njihovom semantičkom fokusu upravo je aktuelnost SR-predikacije u trenutku realizacije VR-predikacije, a ne vreme realizacije SR-predikacije. Zapažamo stoga da se u datim kompleksima značenje *SR-predikacija ONDA KADA VR-predikacija* doživljava bilo kao tek u većoj ili manjoj meri implicirano značenje, bilo pak kao u potpunosti izostalo značenje. Utiska smo pritom da je dati stepen impliciranosti značenja *SR-predikacija ONDA KADA VR-predikacija* u prvom redu uslovljen prirodom same SR-predikacije, te da je „izostanak impliciranosti“ značenja *SR-predikacija ONDA KADA VR-predikacija* tako naročito uočljiv u onim kompleksima datog tipa u kojima SR-predikacija iskazuje situaciju koja se doživljava kao „vremenski postojanija“, tj. kao aktuelna u dužem vremenskom periodu. Dato zapažanje možemo ilustrovati poređenjem primera poput (17) *NÄR han kom ut i köket satt flickan i mammas knä. / KAD je izašao u kuhinju, devojčica je sedela u maminom krilu, gde se situacija iskazana SR-predikacijom doživljava kao „vremenski nepostojanija“, tj. kao aktuelna u kraćem vremenskom periodu, te se značenje SR-predikacija ONDA KADA VR-predikacija može doživeti kao implicirano: KADA SR-predikacija?, tj. KADA je devojčica sedela u maminom krilu? → SR-predikacija ONDA KADA VR-predikacija, tj. Devojčica je sedela u maminom krilu ONDA KADA je on izašao u kuhinju, i primera poput (20) *Jag var femton eller sexton år NÄR jag en dag fick syn på en annons i ortstidningen. / Imao sam petnaest ili šesnaest godina KAD sam jednog dana ugledao oglas u lokalnim novinama, gde se situacija iskazana SR-predikacijom doživljava kao „vremenski postojanija“, tj. kao aktuelna u dužem vremenskom periodu, te se značenje SR-predikacija ONDA KADA VR-predikacija ne doživljava kao implicirano: KADA SR-predikacija? tj. *KADA sam imao petnaest ili šesnaest godina? → *SR-predikacija ONDA KADA VR-predikacija, tj. *Imao sam petnaest ili šesnaest godina ONDA KADA sam jednog dana ugledao oglas u lokalnim novinama.**

Analizu naposletku zaključujemo skretanjem pažnje na nemogućnost zamene temporalnog veznika *NÄR* odnosno *KAD(A)* temporalnim veznikom *MEDAN* odnosno *DOK* u datim kompleksima švedskog odnosno srpskog jezika. U švedskim odnosno srpskim kompleksima $S=\{SR+VR\}$ s temporalnim veznikom *NÄR* odnosno *KAD(A)* u kojima se linearno-punktualna simultanost manifestuje kroz koicidiranje imperfektivne SR-predikacije i afirmativne perfektivne punktualne VR-predikacije data komutacija je blokirana (upor. npr. (19) *NÄR de träffades arbetade han på läns museet. / KADA su se upoznali, on je radio u oblasnom muzeju. → *MEDAN de träffades arbetade han på läns museet. / *DOK su se upoznali, on je radio u oblasnom muzeju; (20) *Jag var femton eller sexton år NÄR jag en dag fick syn på en annons i ortstidningen. / Imao sam petnaest ili šesnaest godina KAD sam**

jednog dana ugledao oglas u lokalnim novinama. → **Jag var femton eller sexton år MEDAN jag en dag fick syn på en annons i ortstidningen.* / **Imao sam petnaest ili šesnaest godina DOK sam jednog dana ugledao oglas u lokalnim novinama.*), usled toga što su i švedski temporalni veznik MEDAN i njemu ekvivalentan srpski temporalni veznik DOK semantički specifikovani tako da uslovljavaju (+)durativnost VR-predikacije, te u kompleks ne mogu integrisati onu vremensku rečenicu u kojoj dati sintaksičko-semantički uslov nije zadovoljen.

Literatura

- Antonić, I. (1998). Sistem temporalnih veznika u standardnom srpskom jeziku. *Naučni sastanak slavista u Vukove dane*, 27 (2), 205–213.
- Antonić, I. (2001). *Vremenska rečenica*. Sremski Karlovci – Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
- Teleman, U., Hellberg, S., & Andersson, E. (1999). *Svenska Akademiens grammatik. Vol. 4: Satser och meningar*. Stockholm: Svenska Akademien.
- Зорихина-Нильссон, Н. (2009). Таксис в шведском языке. У В. С. Храковский (ур.), *Типология таксисных конструкций*. Москва: Знак.

Izvori

- BUBF – Ahrne, M. et al. (1986). *Berättelser ur bakfickan*. Stockholm: Brombergs.
- KORP – KORP, elektronski korpus švedskog jezika. Dostupno preko:
<http://spraakbanken.gu.se>
- Larsson – Larsson, S., (2005). *Män som hatar kvinnor*. Stockholm: Norstedts.
- Lašon – Lašon, S., (2009). *Muškarci koji mrze žene*. Beograd: Čarobna knjiga.
- NFVB – Söderlund, M. (ur.). (2004). *Noveller för Världens Barn*. Stockholm: Informationsförlaget.
- NG – Jörgensen, N., & Svensson, J. (1986). *Nusvensk grammatik*. Malmö: Gleerups Förlag.
- +46 – Gull, M., Sandwall, K., Henriksson, H., Källsäter, E., Lundberg Hahn, K., & Lönneborg, A. (1997). *+46. Del 2*. Stockholm: Liber AB.
- SAG – Teleman, U., Hellberg, S., & Andersson, E. (1999). *Svenska Akademiens grammatik. Vol. 4: Satser och meningar*. Stockholm: Svenska Akademien.
- SPEGELN – Ekroth, G. (ur.). (1997). *Spegeln och andra nyskrivna noveller av svenskspråkiga kvinnliga författare. Från radions P1*. Stockholm: Sveriges radio förlag.

Abstract

LINEAR-PUNCTUAL SIMULTANEITY – ABOUT ONE TYPE OF SENTENCES WITH TEMPORAL CONJUNCTIONS *MEDAN/DOK* AND *NÄR/KAD(A)* IN SWEDISH AND SERBIAN

By investigating how linear-punctual simultaneity as a type of temporal relation between the two predicates in complex sentences with embedded temporal clauses is manifested in Swedish complex sentences with embedded *medan*- and *när*-temporal clauses and their Serbian counterparts with embedded *dok*- and *kad(a)*-temporal clauses, we bring to attention some of the syntactic-semantic features of these complex sentences in Swedish and Serbian; the focus of our investigation lies primarily on those syntactic-semantic features of such Swedish and Serbian complex sentences which are reflected through and conditioned by the syntactic-semantic characteristics of their correlated predicates.

Key words: Swedish, Serbian, temporal clause, linear-punctual simultaneity, temporal conjunction *MEDAN*, temporal conjunction *DOK*, temporal conjunction *NÄR*, temporal conjunction *KAD(A)*.